

Г л а в а V

ПОСЛЕДЊА ОФАНЗИВА ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ НАШЕ ЗЕМЉЕ

ОД ОСИЈЕКА ДО БЛАЈБУРГА

ПРИПРЕМЕ ЗА ПРОЛЕТЊУ ОФАНЗИВУ

Пролеће 1945. године протекло је у интензивним припремама и борбама савезничких армија за коначно ослобођење још неослобођених крајева и земаља Европе од омрзнутог немачког фашизма. После неуспеле немачке противофанзиве у Мађарској, Црвена армија је прешла у офанзиву на целој ширини источног фронта и незадрживо се приближавала Бечу и Берлину. На западном фронту, у Арденима, савезници су сломили последњи покушај Немаца да поправе своје позиције и да их одбаце од својих граница. У Италији, савезници су, најзад, пробили снажна Кесерлингова утврђења и продирали у северну Италију. Њима у сусрет хитала је 4. југословенска армија, на челу са генералом Драпшином. Пошто је ослободила целу Далмацију и Хрватско приморје, она је наступала према Горском котару, Истри и Словеначком приморју.

На централном делу југословенског фронта борбе су настављене несмањеном жестином. После успешно завршене книнске и мостарске операције, наше дивизије су водиле завршне борбе за ослобођење Сарајева.

Најтежи окршај припремао се на сремском фронту. Ту се већ шест месеци водио прави позициони рат. Ослонивши своју одбрану на јаке природне препреке, реке Дрину, Саву, Босут, Дунав и Драву, непријатељ

је успео да изгради јаке одбрамбене положаје и да их фортификацијски добро утврди и ојача многобројним минскоексплозивним и инжињеријским препрекама. Главни носилац пробоја сремске утврђене зоне требало је да буде 1. југословенска армија, на челу са генерал-лајтнантом Пеком Дапчевићем. Под његовом командом налазило се тада девет пешадијских дивизија, једна тенковска бригада, једна коњичка и једна инжињеријска бригада и бројна артиљерија. За подршку пробоја фронта одређена је ваздухопловна група дивизија »Витрук«.

Напредујући јужно од Саве, 2. југословенска армија, на челу са генерал-лајтнантом Кочом Поповићем, имала је задатак да ослободи северне делове Босне, пресече комуникације и немачке одступне правце према Сави и садејствује 1. армији у ослобађању Загреб и обухвату непријатеља са југа.

После форсирања Драве, 3. југословенска армија, на челу са генерал-лајтнантом Костом Наћом, имала је задатак да на широком фронту ослободи северни део Славоније и садејствује 1. армији у ослобођењу Винковаца, те јој омогући да лакше напредује долином реке Саве, у правцу Загреб. Обухватом са севера, 3. армија је имала задатак да што пре избије на југословенско-аустријску границу, пресече одступницу и непријатељске снаге које су се повлачиле из Југославије присили на капитулацију

Према одлуци Врховног команданта и заповести Генералштаба ЈНА, пробој сремског фронта и општа офанзива за ослобођење наше земље требало је да почну 9. априла. Због закашњења Јужне групе дивизија, која је у међувремену ослободила Бијељину и Брчко, тај рок је померен за 11. априла 1945. године.²¹⁷

Бранећи леву обалу реке Драве на левом крилу 3. југословенске армије, 51. војвођанска ударна дивизија, у чијем се саставу налазила и 7. војвођанска бригада, добила је задатак да форсира реку на одсеку од ушћа Карашице до Аде, наспрам Јосиповца. Седма бригада

²¹⁷ Завршне операције за ослобођење Југославије, Војноисторијски институт, Београд 1957. године.

имала је задатак да образује ужи мостобран на том сектору, а 12. војвођанска бригада да га прошири и повеже са јединицама 36. дивизије, које су форсирале Драву у правцу Валпова. Осијечка бригада, која се такође налазила у саставу 51. дивизије, имала је задатак да форсира Драву источно од Осијека, код Бијелог брда, док је 8. војвођанска бригада пребачена у Бачку, одакле се припремала за форсирање Дунава код Даља. Њен задатак је био да се после форсирања Дунава повеже са деснокрилним јединицама 1. армије и Осијечком бригадом код Бијелог брда.

Таквим распоредом и групацијом снага, командант 51. дивизије, потпуковник Срета Савић, желео је да обухвати и окружи Осијек — главни привредни и културно-политички центар тога краја, присили његову бројну посаду на предају, те да, сходно заповести штаба армије, продужи гоњење разбијеног непријатеља на север и северозапад.

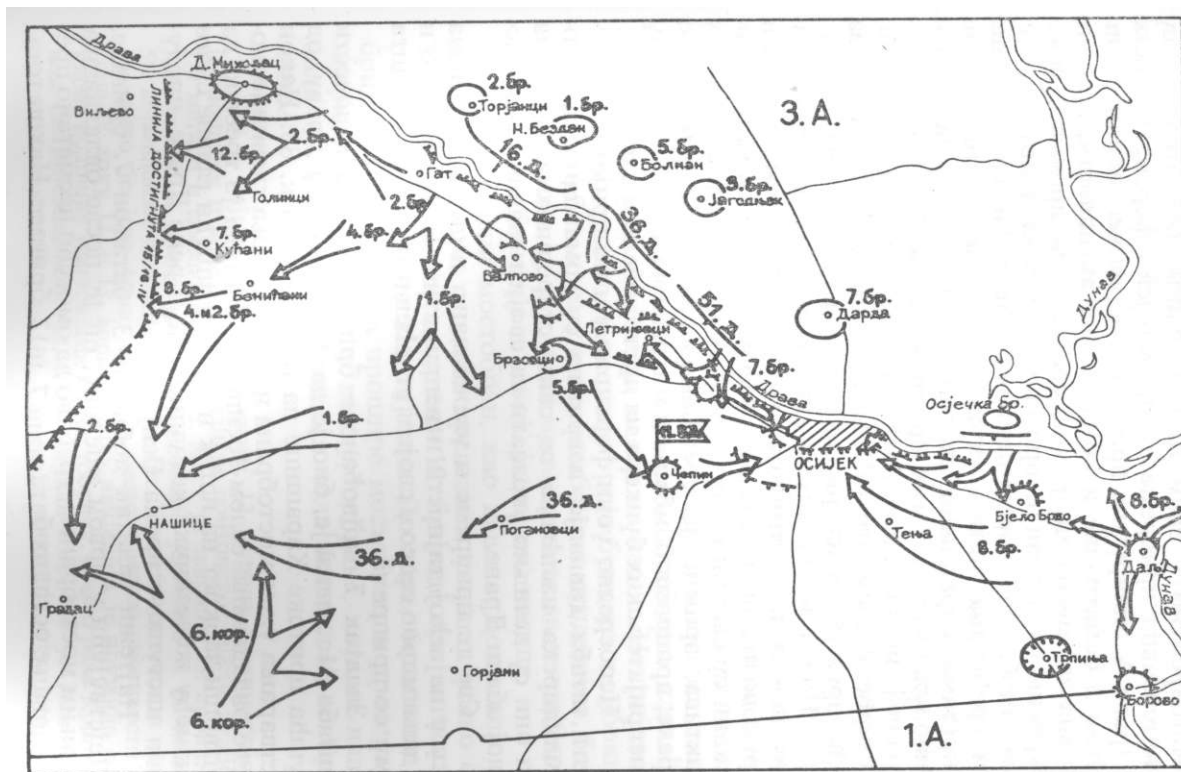
Пред фронтом 3. армије, на десној обали Драве и Дунава, од Вуковара до Доњег Михољца, налазила се 11. немачка ваздухопловна дивизија, ојачана 808. батаљоном за осигурање и 6. полицијским батаљоном, затим 606. пук за осигурање и неке усташко-домобранске снаге. Рејон Осијека бранио је 21. ловачки пук 11. дивизије.²¹⁸

ФОРСИРАЊЕ ДРАВЕ КОД ЈОСИПОВЦА

Крајем марта и почетком априла, после ликвидације болманског мостобрана, 7. војвођанска бригада налазила се у селима Луч и Шумарина. Ту је* све до 5. априла остала у дивизијској резерви ради одмора и попуне. Упркос тешким губицима у болманској бици, бригада се брзо опорављала и припремала за још теже задатке, који су је очекивали у последњој офанзиви за ослобођење наше земље.

По наређењу штаба дивизије, бригада се 5. априла ујутру пребацила у шири рејон Дарде, где је преузела положаје 8. војвођанске бригаде на левој обали Драве.

218 С. Савић, цитирано дело, стр. 146—149 и 156. Архив ВИИ, к. 1396, бр. 4-1; к. 292, бр. 2-7; бр. 2-5/3.

Форсирање Драве и ослобођење Осијека 11. 04. 1945.

Истовремено у свим њеним јединицама отпочеле су интензивне припреме за предстојеће форсирање реке Драве. У оквиру тих припрема, поред непрекидне извиђачке, осматрачке и обавештајне активности, прикупљана су месна приручна средства за прелазак реке, крчени су путеви и просеци за пролазак артиљерије, аутомобила и запрежних возила, изграђиване су рампе и уређивана линија укрцавања, обележавани правци кретања, израђивана склоништа за смештај људства и наоружања итд. У тим припремама посебну улогу одиграла је пионирска чета бригаде. Реперисани су циљеви, утврђени елементи гађања и сачињен план дејства за сва оружја, артиљеријска оруђа и минобацаче.

Поред техничких и инжињеријских припрема, извршене су и политичко-психолошке припреме бораца и руководилаца за последњу офанзиву наше армије. Одржани су састанци свих партијских ћелија и скојевских актива, вршено је увежбавање за прелажење преко реке, припрема бомбаша и митраљезаца за ликвидацију непријатељских bunkera на другој обали и слично.

Непосредно уочи форсирања и по пријему заповести штаба дивизије, извршена су командантска и командирска извиђања са свим старешинама јединица и они су детаљно упознати са својим задацима на десној обали Драве.

Све те припреме и увежбавања људства извршена су у највећој тајности и неприметно. Непријатељ је и даље мирно седео у својим утврђењима, не слутећи шта му се припрема.

Задатак 7. војвођанске бригаде, према заповести штаба 51. дивизије, био је да форсира реку Драву, од ушћа притоке Карашице па низводно до к. 88. Након стварања ужег мостобрана и пребацивања главнине, после овладавања селом Јосиповац бригада је требало да изврши заокрет на исток и, оријентишући главне снаге између железничке комуникације и реке Драве, продужи наступање према Осијеку.

Најтежи задатак добио је 3. батаљон 7. бригаде. Дејствујући у првом ешелону, он је, после овладавања мањим мостобраном, требало да омогући рхесметано пребацивање осталих батаљона 7. и 12. бригаде. Након тога,

продужава дејства на споју између двеју бригада и тиме обезбеђује десни бок осталих батаљона своје бригаде у наступању према Осијеку.

Једанаестог априла у 23.00 часа, без претходне артиљеријске припреме, отпочело је пребацивање предњих пешадијских делова 3. батаљона. Укрцавање у чамце је обављено у највећој тишини. Непријатељ је открио наше борце тек када су се они приближили десној обали Драве. Отворивши јаку митраљеску и аутоматску ватру, њему је пошло за руком да онеспособи два чамца. Међутим, то није зауставило наше борце. Они су и сами одговорили јаком ватром из својих чамаца. Одмах после искрцавања, јурнули су на непријатеља и у првом налету заузели главну непријатељску отпорну тачку, која се налазила у кући непосредно на десној обали Драве. Непријатељ је био принуђен да се повуче на наредну линију одбране, која се налазила на насипу Драве. Не оклевајући ни часа, командант батаљона је на освојени комад земље пребацио следећи талас и подузео енергичан напад на насип. Непријатељ се огорчено бранио из великог броја бункера и дубоких ровова. Борбом прса у прса, бомбама и кундацима, борци 3. батаљона су за кратко време успели да ликвидирају неколико бункера и освоје један део насипа.

На освојени мостобран, као лавина, покуљали су остали батаљони и одмах прелазили у напад улево од 3. батаљона, док су се делови 12. бригаде оријентисали удесно, према селу Петријевци. До зоре, батаљони 7. бригаде успели су да прошире мостобран и протерају непријатеља на следећу линију одбране, која се налазила на северним прилазима села Јосиповац и Кравице.²¹⁹

219 У рејону Нардарске скеле, 12. априла инжењеријске јединице су отпочеле са изградњом понтонског моста дужине 270 метара и носивости 12 тона. Мост је завршен 13. априла у 7.00 часова и преко њега су покуљале јединице и батаљони 51. војвођанске дивизије и 3. армија. Упоредо са мостом успостављено је још једно скелско место прелаза, носивостк 30 тона. У току 12. и 13. априла наша авијација је пружила ефикасну подршку јединицама на мостобрану. Преко реке Крашице код Петријевца, ноћу 13. и 14. априла изграђен је још један мост носивости 40 тона. (С. Савић, 51. дивизија, стр. 166).

За разлику од 1. батаљона, који је надирао дуж насипа и ефикасном бочном ватром противтенковских пушака и минобацача наставио да уништава непријатељске бункере изграђене на насипу, 2. и 3. батаљон су морали под јаком ватром савлађивати баровити и брисани простор испред села Јосиповац и Кравице. Нарочито јаку ватру и губитке трпео је 3. батаљон са коте 86, где су се налазила два велика и добро утврђена бункера. Маневришући преко слабо покривеног и баровитог простора и уз подршку пратеће артиљерије, борци 3. батаљона су успели да подиђу непријатељским бункерима и рововима и да их после двочасовне борбе ликвидирају. Заробљена су 43 непријатељска војника, док су у бункерима и рововима испред њих пронађена 64 мртва немачка војника. Након тога, 3. батаљон је наставио напредовање у правцу раскрснице железничког и колског пута и подишао селу Јосиповац са његове северне стране.

И други батаљон је имао тежак правац за напад. ЈТомећи жестоки отпор непријатеља, он је до зоре успео да се домогне и овлада узвишицом северно од села Јосиповац. За то време, гацајући кроз блато и преко мочварних ритова, 1. батаљон је успео да истера непријатеља са дравског насипа и шуме Тополик, која се налазила у луку Старе Драве.

На добро утврђеној трећој линији одбране, која је због узвишеног и прегледног терена доминирала својом околином, непријатељ је успео да задржи даље напредовање наших батаљона. Ја тој линији непријатељ је остварио јаку и ефикасну ватру своје артиљерије и минобацача из Осидека и поменутих села, Јосиповац и Кравице.

Очекујући непријатељев противнапад, командант бригаде је наредио својим јединицама да се хитно укопају на достигнутим положајима. У току ноћи јединице су се средиле и поиуниле муницијом. Тај краћи предах добро је дошао нашим борцима, који су у протеклих 24 часа борби уложили максималне напоре и сваку освојену стопу земље морали да залију сопственом крвљу.

Само у току првог дана те огорчене борбе из строја бригаде избачено је преко 300 бораца. Од тога је 22 погинуло, 220 рањено, а већи број је контузован.²²⁰

У СТОПУ ЗА НЕПРИЈАТЕЉЕМ

Непријатељ је у току ноћи извршио снажан против-напад на сектору 3. батаљона. Покушао је да поврати изгубљене позиције, али је убрзо принуђен да напусти и своју трећу одбрамбену линију и повуче се дубље у село, где је имао два добро утврђена бункера. После двочасовне борбе он је напустио и та упоришта и покушао да се среди и заустави општи јуриш расположених бораца 7. бригаде на каналу између села Јосиповца и Кравице, а затим и на каналу између села Кравице и Адолфовац. У том тренутку осетио се утицај дејства и осталих наших бригада, које су надирале ка Осијеку са источне и североисточне стране, па је непријатељ био принуђен да убрза своје повлачење из Осијека у правцу Чепина.

Четрнаестог априла у 2.30 часова телефонским наређењем штаба Дивизије, отпочео је општи напад на Осијек. Напад је био веома снажан, па непријатељ није успео да уништи и дигне у ваздух ни оне објекте у граду које је минарао и припремио за рушење. Напредујући између десне обале Драве и дуж комуникација Валпово—Осијек, 1. и 2. батаљон су успели да заузму Подравски Адолфовац и Ретфале и да до 5.00 часова уђу у Осијек. Трећи батаљон је надирао десно од тих комуникација са циљем да пресече комуникације које из Осијека воде према Чепину и Бакову. Због отпора који су му пружале непријатељске заштитнице и мање заостале групе по салашима јужно од града, 3. батаљон је ушао у Осијек са његове јужне стране тек у 9.00 часова тога дана.

²²⁰ Од руководиоца погинули су: помоћници комесара батаљона Сава Глигоријевић Пилот и Срета Коњевић; помоћник командира чете Милан Дамјановић, командир чете Трива Врсајковић и командир вода Стеван Јовић.

У заузетом Осијеку заплењена је велика количина ратног материјала, оружја и муниције. Нашим батаљонима предало се неколико стотина домобрана посакриваних по својим кућама.

Последњег дана борбе за Јосиповац и Кравице погинуло је 15, а рањена су 153 борца, што са губицима од 12. априла износи укупно 468 бораца избачених из строја.²²¹ То само потврђује чињеницу да су борбе вођене са великом жестином и да се главна битка за Осијек водила на његовим прилазима и на такозваној спољној одбрани града, док је у нападу на сам град готово није ни било.

Од непријатељске артиљерије и минобацача уништено је пет запрежних кола и 15 коња из трупне коморе. У борбама код Јосиповца погинуло је 66 непријатељевих војника, а велики број је рањен. У бункерима заузетим на јуриш заробљено је 16 непријатељских војника.²²²

ПРОБОЈ СЛЕДЕЋЕ ОДБРАМБЕНЕ ЛИНИЈЕ И БОРБА 7. БРИГАДЕ КОД СЕЛА КУИАНЦИ

У ослобођеном Осијеку бригада је остала само један дан. То је искориштено за одмор и сређивање јединица, пре свега, за поуну муницијом, које је ту било у великим количинама. Мали предах у освојеном граду добро је дошао премореним борцима. Међутим, непријатеља је требало гонити даље и не дозволити да се среди после претрпљеног пораза. У зору, 15. априла, наређен је покрет бригаде правцем: Осијек—Валпово—Ракитовица. Усиљени наступни марш отпочео је у 6.00 часова и завршио се у 24.00 часа. За то време бригада је прешла око 50 километара пута савлађујући препреке, које је непријатељ у току свога повлачења остављао, рушећи за собом све мостове, пропусте и комуникације.

²²¹ У исто време, 51. дивизија је имала 128 погинулих, 662 рањена и три нестала борца, или укупно 793 избачених из строја (С. Савић, цитирано дело, стр. 170).

²²² Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 44 и рег. бр. 47-1/3, к. 1399 А, рег. бр. 14-5, к. 1400 А, рег. бр. 1-6 и 1-1.

Штитећи повлачење 11. немачке ваздухопловне дивизије и осталих снага, 1. козачка белогардејска дивизија посела је за одбрану линију: Доњи Михољац—Крунославље—Кућанци—Бокшић-луг и добро искористила део тока реке Карашице, насип ускотрачне железничке пруге и источне ивице шуме Полом и Брешће. Контакт са непријатељем на том сектору одржавала је 8. војвођанска бригада. Гонећи непријатеља у стопу, она је заустављена на прилично широком фронту. Да би сузио фронт и омогућио да се 8. бригада гушће концентрише на левом крилу фронта, командант 51. дивизије, потпуковник Срета Савић Коља, наређује штабу 7. бригаде да преузме део фронта на сектору шуме Полом и Брешће (западно од села Кућанци), где је требало извршити пробој нове непријатељеве одбрамбене линије.

Одмах по пријему наређења и доласку у село Кућанци, командант бригаде изводи штабове батаљона на терен ради' извићања и упознавања са ситуацијом. Ту је саопштена и његова одлука да 1. батаљон нападне непријатеља правцем: к. 96—к. 97—к. 99 и јужно од кута и насипа железничке пруге који води према селу Раствовац. Други батаљон је нападао северно и удесно од 1, док је 3. батаљон задржан у резерви.

У жестоком окршају и јуришу, који је уследио још исте ноћи, наши батаљони нису успели да пробију непријатељску одбрану ни после неколико напада. Непријатељ се огорчено бранио и користио велики маневарски простор, који му је пружала шума Брешће и непосредни простор између наших делова и јединица 8. војвођанске бригаде, за удар у бок и позадину 1. батаљона. Да би отклонио ту опасност и затворио створени међупростор, командант бригаде уводи 3. батаљон из резерве. У међувремену су наша артиљерија и минобацици успели да пруже солидну подршку нашим батаљонима, па је напад обновљен 16. априла у 21.00 час. Непријатељ није издржао силину нашег удара и ватре. Повукао се у неред у следећу линију одбране. У тим борбама погинуло је 8, а рањено 48 бораца 1. и 2. батаљона. Највеће губитке претрпео је 1. батаљон, који

је изгубио свог храброг и енергичног команданта, популарног Милана Стојковића Микаћа.²²³

Гонећи непријатеља, 7. бригада је ослободила Раствовац, Доње Предријево, Брезовљане, Рајино Поље и два села која је нападала приликом свог првог боравка у Славонији — Обрадовце и Паушанце.

*

Следећу одбрамбену линију непријатељ је посео на већ добро познатим положајима и насипима Воћинске реке. Тежиште његове одбране била су добро утврђена места Добровић и Адолфовац. Непријатељ је порушио све мостове и јаком запречном ватром одбијао сваки прилаз каналу. Тада је командант дивизије, као испомоћ, послао једини преостали тенк (од свега три тенка, који су подржавали јединице 3. армије). Користећи његову ефикасну ватру и подршку, 3. батаљон 7. бригаде успео је да се приближи каналу, да га из покрета форсира и створи мањи мостобран. Да би помогао деловима 8. бригаде и свом левом суседу, кога је непријатељ потиснуо са својих положаја, 3. батаљон продужава напред, стежући обруч око Добровића — главног непријатељског упоришта на том сектору фронта. У међувремену су борци пионирске чете изградили мост преко канала, преко којег прелази тенк и остали делови бригаде. После неколико неуспелих покушаја, на леву обалу канала прелази и 1. батаљон. Непријатељ се повлачи дубље у село и води огорчене уличне борбе. Двадесетог априла у 19.15 часова бригада предузима општи напад на непријатеља и после овладавања селом се наставља гоњење.

У дводневним борбама на Воћинској реци и код Добровића погинуло је 8, а рањена су 24 борца бригаде.

Посебно треба истаћи улогу и врло ефикасну подршку наше бригадне и дивизијске артиљерије и мино-

²²³ Том приликом погинуо је и ађутант батаљона, поручник Димитрије Прокоп и један командир чете — Ахмед Салимојевић. Из строја су избачена још два командира чете, један комесар чете и три водна официра.

баача. Њено садејство са пешадијом, у току гоњења и пробоја неирижатељских узастопних линија одбране, било је од великог значаја.²²⁴

КАНАЛ ЧАБАВИЦА, ЛУКАЧКИ БУДРОВАЦ, СТАРИ ГРАДАЦ, ПИТОМАЧА, БУРБЕВАЦ И КОПРИВНИЦА

Гонећи непријатеља, бригада је 21. априла избила пред канал Чаћавица, код села Горњи Михољац. Непријатељ је покушао да на тој линији заустави наше напредовање, али му то није пошло за руком, јер су пристигли батаљони 7. бригаде и одмах из покрета прешли у снажан напад. У току ноћи успели су да га одбаце даље на запад и продуже гоњење. Главнина бригаде надире правцем: Шпанат—Вишњица—Жирославље—Орешац—Ново Обилићево—Митровица—Градина и ослобађа та села. Први батаљон маршујући у издвојеној колони напада на село Новаки, а затим продужава гоњење као десна побочница бригаде. У току гоњења дошло је до мање борбе са непријатељским заштитницама у шуми северно од Жирославља и код села Новаки. Јединице су приморане да савлађују многобројне канале на порушеним мостовима и минираним путевима. Од нагазне mine при прелазу канала код Горњег Михољца погинуо је један борац и уништен минобаач. У тим борбама из строја су избачена 43 борца (два погинула, три нестала, а 38 је рањено). Од припадника 1. козачке дивизије заплењено је 17 коња са седлима и коњичком опремом, што је ојачало састав новоформираног коњичког ескадрона. Његово формирање помогло је бригади да брже сустиже и уништава заштитнице и заостале непријатељске групе.

Двадесет трећег априла гоњење на поменутом правцу наставила је 8. војвођанска бригада. Седма бригада је продужила марш у улози дивизијске резерве. Повремено, 1. батаљон је придодаван 3. бригади, као резерва.

Положаје 12. бригаде на сектору од к. 107 (северно од села Лукачки Будровац) до моста на каналу Бране,

224 Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр, 44 и рег. бр. 47-1-3.

преузела је 7. бригада (25. априла). Задатак бригаде је био да пробије утврђене непријатељске положаје и заузме следећа села: Лукачки Будровац, Лукачко Дуго Село, Брезово Поље и Лукач, која су такође била добро утврђена и поседнута.

У једновремено изведеном и силовитом јуришу са сва три батаљона у линији, бригада пробија непријатељске положаје и заузима поменута села. Пошто је заузео Лукачки Будровац и Брезово Поље, 1. батаљон се делом својих снага оријентисао према комуникацији и раскрсници пута са железничком пругом. Зауевши Гезин Двор, батаљон је пресекао комуникацију Вировитица—Барч. Истовремено су 2. и 3. батаљон заузели Лукачко Дуго Село и поседнута узвишења између тог села и Лукача (к. 120). Након тога, сва три батаљона настављају гоњење непријатеља у правцу Турановца и Бушетине, а затим према селима Роговац и Ст. Градац. Тога дана, упркос јаким борбама, рањено је само седам бораца бригаде.

Непријатељ је вешто користио свако земљишно узвишење на том, иначе, равничарском терену, сваки канал, пошумљени предео или насељено место. Код села Стари Градац непријатељ је своју нову одбрамбену линију наслонио на канал Нетеча, комуникацију Спишић Буковица—Питомача и узвишење Песке (т. 124). Поред тога, он је врло добро искористио и припремио за одбрану све грађевинске објекте и ушорене куће дуж комуникације у селима Ложан и Стари Градац. Наше јединице су биле принуђене да застану и да се закопају, а затим, да отимају стопу по стопу непријатељских положаја, јер је његова ватра била врло жестока и ефикасна. Поред тога, он је све чешће вршио противнападе и краће испаде, који су се редовно завршавали неуспехом и побољшањем наших положаја. Тако су наши батаљони 26. и 27. априла успели да овладају каналом и цестом, али су се сви њихови покушаји да заузму утврђено село и бункере у селу Стари Градац ломили о непријатељеву жилаву одбрану. После одбијеног непријатељског противнапада од 28. априла у 21.00 час, наши батаљони су упали у село и поидшли бункерима спрема-

јући се да их коначио заузму. Међутим, непријатељ је у зору предузео нови противнапад са јаким резервама и присилио наше батаљоне да се повуку на полазне положаје испред села. Тога дана погинуло је осам, рањено 26 бораца и руководиоца 7. бригаде.²²⁵

Након јаке петнаестоминутне артиљеријске и минобацачке ватрене припреме, 29. априла у 20.30 часова, предузет је општи и одлучан напад на Стари Градац. Непријатељ је био потпуно ошамућен силином нашег удара. После краћег отпора у центру села, почео је да се повлачи и бежи према Питомачи. Наше јединице су га гониле у стопу и 30. априла у 3.00 часа ујутро »на његовим леђима« упадају у Питомачу. Непријатељ је том приликом сатеран у центар села, одакле пружа огорчени отпор и засипа наше положаје јаким минобацачком ватром. Отимајући од њега кућу по кућу и улицу за улицом, наше су јединице до вечери истог дана успеле да овладају Питомачом и продуже гоњење разбијеног непријатеља према Бурћевцу. Поучене искуством, наше јединице теже да одрже што тешњи и што ближи контакт са непријатељем, не дозвољавају му да се одвоји. То онемогућава нашој а посебно придатој дивизијској артиљерији да нам пружа јачу подршку. Због тога командант бригаде тражи и добија на располагање Противтенковски дивизион 51. дивизије, који непосредно садејствује са пешадијом и у њеним првим борбеним редовима. Помоћ тог дивизиона била је од пресудног значаја за ломљење отпора и рушење непријатељских утврђења у центру села и код цркве у Питомачи.

У борбама код села Стари Градац и Питомача погинуло је 11, а рањено око 50 бораца.²²⁶

225 Исто.

226 Међу рањенима били су и командант батаљона Крста Тодоровић и три водна официра. Извићајући наше положаје код села Стари Градац и необавештени о близини непријатеља (положаји су били удаљени 150 до 200 метара), погинули су командант 8. војвођанске бригаде Светозар Величков Цвета и начелник штаба Ђогдан Стојковић, а рањен је комесар бригаде Мирослав Демировић. Заплењено је више кола ратне опреме, две радио-станице и две апотеке.

У Роговцу, 7. бригаду су посетили командант 3. армије, генерал-лајтнант Коста Нађ, са члановима француске војне мисије и командантом и комесаром 51. војвођанске дивизије.

Пошто су обишли положаје бригаде код села Стари Градац, гости су, а посебно генерал Ккап «Le Reugone!, дали врло повољну оцену о борбеној вредности, дисциплини и срчаности наших бораца »... Положаји су ваши тежи, али сте ви, у сваком случају јачи. Пуни сте храбрости и одлучности ...» рекао је искусни савезнички генерал и одао посебно признање руковооцима минобацача, који су у том тренутку отворили врло прецизну ватру по непријатељским положајима.

Интересантно је напоменути да ни у тим тренуцима огорчених борби са окорелим и због изгубљеног рата озлојеђеним непријатељем у бригади није престајала политичка и културно-просветна активност. У непосредној близини фронта, код села Стари Градац, културно-просветна екипа бригаде приређује митинг са уметничким програмом и борбеним скичком »Бабушка«. На митинг су позвани и гости из осталих јединица 51. дивизије и представници бугарске јединице, која је у то време била наш десни сусед. Линија фронта била је удаљена свега 100 метара од позорнице.²²⁷

У ОСЛОБОБЕНОЈ КОПРИВНИЦИ

Настављајући гоњење непријатеља даље на запад, бригада је 1. маја заузела села: Кладаре, Брезик и Калиновац. На положајима испред села Бурђевац непријатељ је покушао да пружи снажнији отпор. Умешно је искористио погодности земљишта на котама 118, 126 и 129, на тригонометру 129 и на пошумљеној ивици пута Бурђевац—Фердинандовац, где се укопао и наше батаљоне дочекао снажном аутоматском, тромблонском и минобацачком ватром.

У току ноћи 1/2. маја и током 2. маја воде се жестоке борбе за поменуте коте које, најзад, падају у руке

²²⁷ Никола Божић, »Сећање бораца 7. војвођанске бригаде«, Нови Сад, 1976. год., стр. 472 и 549.

наших бораца. Увече 2. маја, иосле снажне артиљеријске припреме, 1. и 2. батаљон 7. бригаде успевају да продру у село Бурђевац и у снажном налету протерају непријатеља, који бежи према Копривници и образује нови положај испред села Подравски Новиград и на каналу Златар. У тим борбама погинуо је један, а рањено 17 бораца бригаде. Међу рањенима био је и командант бригаде Милан Јешић Ибра.

Током наредног дана бригада снажно напада на нове непријатељеве одбрамбене положаје код Подравског Новиграда. Због јаке митраљеске и минобацачке ватре, она тек у 21.00 час успева да протера непријатеља са тих положаја и продужава гоњење у правцу Копривнице, дуж главне железничке и путне комуникације. Четвртог маја, до краја дана, бригада је заузела следећа места: Подравски Новиград, Плавшинац, Владислав, Боровљани, Глоговац, Бреги, Баковчица, Стаглинец и Драгановац. Пред Копривницом, бригада наилази на раније изграђене непријатељске положаје који се протежу линијом: западна ивица села Сигетац—к. 125—к. 131—Диakov Млин—к. 135—к. 144 (раскрсница цесте и железничке пруге: до западне ивице села Баковчица. На тој линији непријатељ се огорчено брани уз подршку јаке артиљеријске ватре из Копривнице. Међутим, жеља наших бораца да непријатеља коначно протера из наше земље достиже своју кулминацију. Што непријатељ пружа већи отпор, њихово огорчење је све веће и зато неуморно јуришају и у деловима мањим од батаљона заобилазе његова крила и бокове, те се убацују у позадину. У том погледу нарочито се истичу Извиђачка и Пионирска чета бригаде. Оне су већ овладале техником брзог гоњења, савлађивања и оспособљавања порушених мостова. Пионири унапред припремају и вуку за собом сав потребан грађевински материјал, јер знају да непријатељ руши све мостове за собом. Борци и не сачекују да се мостови доврше, већ прелазе преко импровизованих греда, газе преко канала и журе да што пре дотуку и протерају непријатеља.

Петог маја батаљони 7. војвођанске успевају да обухвате десно крило непријатељске спољне одбране и

пресеку комуникацију Копривница—Крижевци. Уз помоћ наших тенкова, бригада у 19.00 часова продире у Копривницу. За то време 8. бригада је заузела село Хершин и Петеранац, а 12. војвођанска бригада село Веницу и Суботицу и тиме окружила непријатељски гарнизон у Копривници. У 20.00 часова и остале јединице продиру у град и непријатељ је приморан да се безглаво повлачи у правцу Лудбрега.

Тако се завршавају те кратке, али драматичне и одлучне борбе 7. бригаде у Славонији и Подравини у којима је за пет дана борби око Бурђевца и Копривнице погинуло 19, а рањено 118 бораца и руководилаца.²²⁸

ЛУДБРЕГ, ВАРАЖДИН, ПТУЈ И МАРИБОР

После ослобођења Копривнице, 2. батаљон наставља гоњење непријатеља и заузима села: Иванец, Горичко, Куновец и Ботиновец, садејствујући 12. војвођанској бригади у ослобођењу Лудбрега. После краћег одмора у Копривници, 6. маја остали делови бригаде настављају марш до Чуковца код Лудбрега, где бригада прелази у дивизијску резерву.

Пошто су савладале непријатељев мањи отпор на линији Трновец—Збелава—Каштеланец, 8. и 12. бригада продужавају гоњење и 7. маја 1945. у 21.00 час улазе у Вараждин. До 24.00 часа непријатељ је потпуно истеран из града, па су 8. и 12. бригада наставиле гоњење према Птују, док 7. бригада прелази Вараждин, где остаје до 16.00 часова (8. маја) у дивизијској резерви. Након краћег одмора у домобранским касарнама, бригада добија наређење да продужи покрет према Птују.

Непријатељ је успео да краће време задржи напредовање 8. и 12. бригаде на линији река Драва—Пе-

²²⁸ Од руководилаца погинули су Звонко Приморац, комесар батаљона, и Алија Радган, водник. Поред команданта бригаде Милана Јешића рањени су Милорад Цветковић, помоћник комесара батаљона, два комесара чете, један помоћник комесара чете и девет водних официра. (Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 5-5/4 и 44, 47/1-3).

тријенце—Видовец, али су оне пробиле те положаје и продужиле гоњење. Седма бригада, такође, продужава марш према Птују и код Градишћа сустиже непријатеља, пробија његову последњу линију одбране и пресеца цесту, а тиме и одступницу према Марибору. Ради тога је на леву обалу Драве упућен 1. батаљон. Он успешно извршава постављени задатак, а у руке бригаде је пао велики ратни плен и 11 камиона пуних војничке опреме. Заробљено је 87 непријатељских војника. Рањена су два борца бригаде.

Код Светог Вида непријатељ је покушао да искористи врло повољне одбрамбене положаје и заустави наше колоне, али је након краће борбе разбијен и присиљен да се повуче у неред. Након тога, 7. бригада наставља наступни марш главном цестом Птуј—Марибор, док је 12. бригада упућена преко Птујске горе, према Словенској Бистрици, а одатле, такође, према Марибору. Тај маневар је подузет након што је примљена информација да се на том правцу појавила већа непријатељска групација.²²⁹

Код Шт. Вида, 3. батаљон 7. бригаде је муњевитим и одлучним ирепадом изненадио и разбио непријатељску заштитницу, која се развијала за борбу. Напад је био тако силовит да непријатељ није успео ни да се развије за борбу. Оставивши на цести 180 лешева и сву технику и наоружање, он се безглаво повукао.

У већ ослобођени Марибор наше бригаде су стигле 10. маја у 10.00 часова пре подне. Дванаеста бригада је одмах затим продужила према југословенско-аустријској граници. Код Св. Иља пресекла је комуникацију Марибор—Лајбниц. Седма бригада је остала у Марибору ради обављања гарнизонске службе и прикупљања заосталих непријатељских војника и опреме. На путу до Марибора и у Марибору, бригада је запленила три противавионска и три тешка топа, те много друге ратне опреме.

У завршним борбама за ослобођење наше земље, од почетка офанзиве па до уласка у Марибор, за 30 дана

229 АВИИ, исто.

борби, погинуло је 179, рањено 659, а нестала су три борца бригаде. Укупно, из строја је избачен 841 борац.²³⁰

Одмор у удобним касарнама и гарнизонска служба у Марибору нису дуго потрајали ...

ПОКРЕТ ЗА ДРАВОГРАД И БОРБЕ НА ЈУГОСЛОВЕНСКО- -АУСТРИЈСКОЈ ГРАНИЦИ

На маршу према Марибору борци су сазнали за вест о капитулацији Немачке и завршетку рата. Радовали су се нашој победи и слободи, коју смо тако дуго чекали и скупо платили. У Марибору је организован велики митинг и смотра бригаде. За време смотре и поделе одликовања, стигло је наређење штаба 51. дивизије да се бригада брзо пребаци у Дравоград и спречи повлачење велике немачко-усташко-четничке групаације из Југославије. Свесни својих злочина, недела и одговорности за све што су учинили нашем народу, злочинци су журили да се извуку из наше земље и предају западним савезницима.

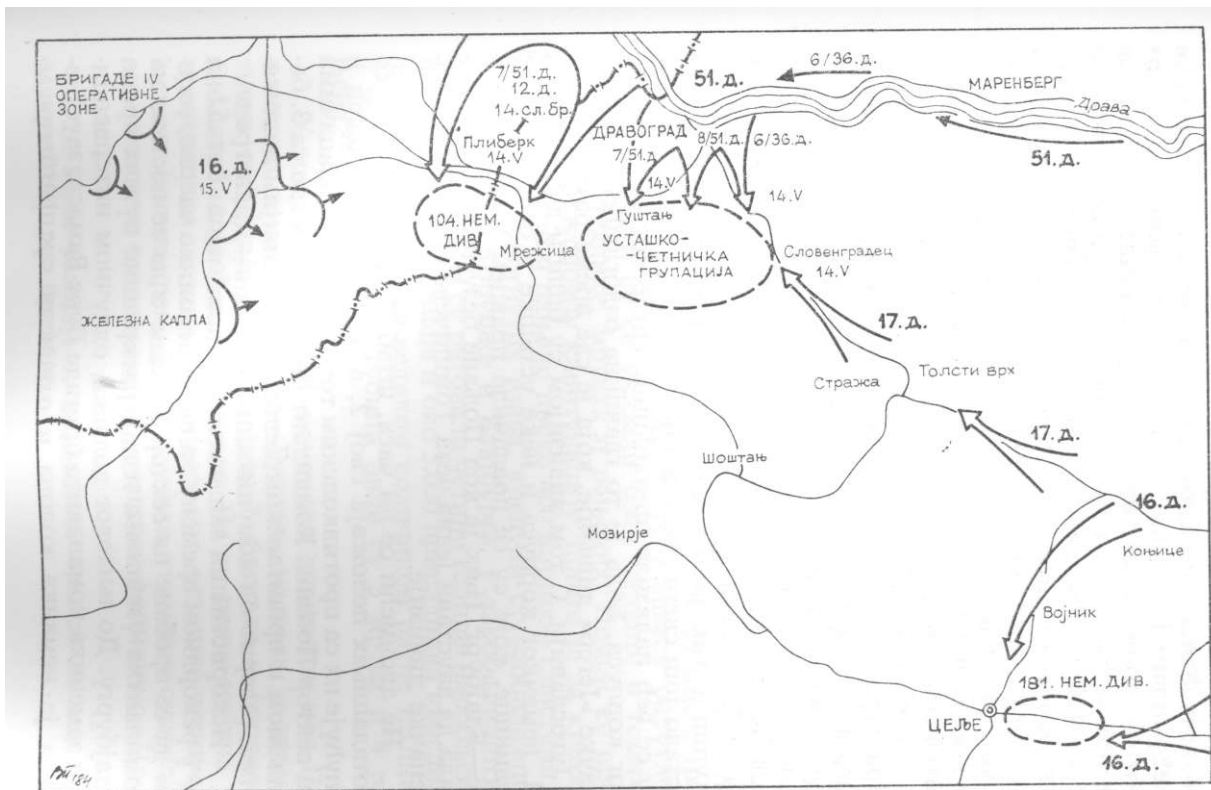
Не оклевајући ни часа, батаљони 7. бригаде пошли су на железничку станицу, где су се укрцали у возове. Бригадна интендантура²³¹ и батаљонске коморе предузеле су покрет цестом.

Дванаестог маја у 16.00 часова 7. бригада се искрцала у Дравограду и одмах посела положаје на десној обали Драве, на Толском и Отишком врху, са којих су контролисали комуникацију Гуштањ—Дравоград и Словенградец—Дравоград. Истовремено са 7. бригадом, у другој композицији воза, у Дравоград је пребачена и 8. војвођанска бригада, која је затворила положаје према граници, улево од 7. бригаде, почев од к. 721—Фарна Вас—Брезница—Ковшак.

Улево од 8. бригаде, држећи положаје југоисточно од Дравограда, већ се налазила 6. војвођанска бригада

²³⁰ Књига погинулих и рањених бораца 7. војвођанске Ударне бригаде, Оперативни дневник и Бојна релација 7. бригаде (Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 47-1/3 и к. 1400, рег. бр. 44, >3/4. С. Савић, »51. војвођанска дивизија«, Бгд. 1974, стр. 193.

²³¹ Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 5-2-4.

Опкољавање последње непријатељске формације

36. војвођанске дивизије, која је на те положаје избила међу првим јединицама наше армије и успела да задржи и одбије непријатељске претходнице. Та бригада је препотчињена штабу 51. дивизије, који се сместио у Дравограду. Дванаестој војвођанској бригади је такође, наређено да се из Светог Иља, преко Марибора, што брже пребаци у Дравоград и уђе у састав своје дивизије. По доласку у Дравоград, 12. бригада је преузела и посела положаје јужно од Дравограда, са задатком затварања комуникације Гуштањ—Дравоград.

Тек што је 7. бригада посела положаје јужно од Дравограда, на Толском и Отишком врху, добивена је информација да се на десном крилу 51. дивизије, према аустријској граници, пробија једна јака немачка групација и да је њено чело избило на раскрсницу путева код Пољане. Са том информацијом стигло је и наређење да се 7. бригада хитно рокира на запад и пресече одступницу тим јаким немачким снагама, којима је престало још свега десетак километара до Блајбурга, где су се већ налазиле претходнице енглеског експедиционог корпуса. Била је то главнина озлоглашене 104. немачке »Јегер« дивизије, која је све време рата провела у Југославији. С том дивизијом су били и делови 22. и 91. немачког корпуса и неке усташке и белогардејске јединице, које су се повлачиле правцем Чрна—Межице—Блајбург. Њих је код Пољане безуспешно покуша*вала да заустави једна чета Томшичеве бригаде 14. словеначке дивизије.

Не двоумећи се ни часа, штаб 7. бригаде скида са дотадашњих положаја свој 2, а затим и 1. батаљон и упућује их са противколским топовима и минобацачима на сектор Пољане. Командант бригаде је остао са 3. батаљоном и приштапским деловима на ранијим положајима, северно од комуникације Гуштањ—Дравоград.

Искористивши заплењене камионе, наши батаљони су у рекордном времену, за свега неколико часова, успели да се пребаце на сектор Пољане и да се поставе на доминантна узвишења изнад раскрснице путева према Блајбургу. До њиховог доласка, одлучном интервенцијом заменика команданта бригаде Буре Рамаса, заустављена је немачка колона и отпочели су преговори о

капитулацији. Немачки пуковник, командант колоне, већ је био пристао на капитулацију, али су његов акт о предаји поништили побуњени немачки официри, ухапсили свога команданта и одлучили да се по сваку цену пробију у Аустрију и предају енглеској војсци. Отпочели су да се припремају за пробој и подилазе положајима наших батаљона. Штаб бригаде је одлучио да снагом свога оружја присили непријатеља на предају. Бројни однос и техничка надмоћност била је очигледно и неупоредиво на страни непријатеља, али су наше снаге имале моралну предност и, пре свега, повољне и доминантне теренске услове.

Непријатељ је први отворио ватру из противавионских флакова и митраљеза, али се тада на његову откривену и на цести у планинском кланцу збијену колону, са околних узвишења сручила права бујица куршума, мина, ручних бомби и противколских граната. Та паклена канонада отпочела је у 17.30 часова и трајала је свега 42 минута. Кроз густу завесу барутног дима, на цести су се указали бели барјаци и гомиле разбацане технике, мртвих и рањених. Немци су пристали на безусловну капитулацију, пошто је за кратко време убијено и рањено преко 400 војника. Сврстани у колону по 4, погнутих глава, кренули су заобилазним путем, преко Корушке и Блајбурга, у заробљеништво бораца са којима су ратовали четири године. Заробљено је преко 10.000 Немаца и око 5.000 припадника квислиншких формација, са великом количином ратне технике и материјала. Наши губици били су 3 мртва и 4 рањена.²³²

У току борбе са 104. немачком дивизијом код Пољане, на цести Дравоград—Гуштањ, настала је драматична ситуација за 3. батаљон 7. бригаде и јединице 6, 12. и 8. војвођанске бригаде. На ту цесту избила је претходница велике непријатељске усташко-четничке колоне, јачине преко 50.000 војника, углавном окорелих злочинаца из озлоглашених усташких формација »Црне

²³² Бојна релација 7. војвођанске бригаде за мај 1945. (Архив ВИИ, рег. бр. 5-5/4).

легије«, »Бобаивоаца« и припадници Павелићевог телесног здруга (ПТЗ), црногорских четника, Черкеза итд.

Пошто није успела да се преко Дравограда пробије на леву обалу Саве, лако је потиснула јединице 6. и 12. војвођанске бригаде, та јака непријатељска колона је кренула комуникацијом према Гуштању, где је наишла на отпор 3. батаљона 7. бригаде и делове 8. бригаде. Сутрадан у 3.00 часа ујутро непријатељ је продужио веома јак напад и одбацио 3. батаљон 7. бригаде и јединице 8. војвођанске бригаде на север према аустријској граници. Комуникацијом Чрна—Межице—Пољана, према Блајбургу надирала је истовремено још једна таква колона, сличне јачине и састава.

Сазнавши за ситуацију код Дравограда и Гуштања, штаб 7. бригаде препушта заробљене припаднике 104. немачке дивизије Томшичевој бригади, а са Првим и Другим батаљоном поседа западна и северна узвишења код раскрснице путева Чрна—Блајбург и предузима мере да ту привуче и свој потиснути 3. батаљон и приштапске делове. То му полази за руком. Повлачећи се преко тешко проходног планинског земљишта, северозападно од Гуштања, 3. батаљон се 15. маја заједно са 8. бригадом, нашао у Блајбуршкој котлини и прикључио осталим батаљонима своје бригаде.

Штаб 51. дивизије наредио је да се 15. маја на врло повољним положајима (око Блајбуршке котлине) успостави нова одбрамбена линија 7. и 8. војвођанске бригаде и пружи одсудна одбрана, уколико непријатељ одбије предају. После јаке концентричне артиљеријске и минобацачке ватре, по наступајућим непријатељским колонама предузет је општи напад бригада 51. дивизије. Сабијен на врло узак простор двеју комуникација које изводе према Блајбургу и претрпевши велике губитке код Дравограда и Гуштања, непријатељ је био деморалисан и дезорганизован. Он најзад пристаје на преговоре са партизанским представницима, али тражи и даље могућности да се преда западним савезницима. Командант енглеског корпуса прихвата са усташким представницима сепаратне преговоре о предаји, али на енергичну интервенцију штаба 51. дивизије, он позива на те преговоре и наше представнике.

Напокон, 15. маја у 16.00 часова, после мучних и дугих преговора, непријатељ прихвата безусловну капитулацију и предају Југословенској армији. Читав тај дан и ноћ, и сутрадан, 16. маја, такође, преко малог моста у Блајбургу прелазиле су непрегледне колоне усташа, Немаца, Черкеза, четника, припадника »Беле гарде« и других квислинга. Пошто су своје оружје и опрему одложиле, колоне су се враћале преко Корушке назад у Дравоград (али сада са његове северне стране). Погнуте главе окупатори и њихове домаће слуге враћали су се у заробљеништво и пред суд народа којем су нанели толико зла.

»Биле су то заиста дуге колоне и за нас до тада невиђени спектакл. Нисмо веровали својим очима да се тако огромна маса окорелих зликоваца предала оним истим партизанима које су до јуче називали бандитима и тврдоглаво одбијали да их признају као ратујућу страну и регуларну војску, које су рањене и заробљене тако зверски мучили, клали, убијали маљевима, кидали им нокте, пекли месо или још живима урезивали петокраке на груди. Гледали смо као опчињени усташке генерале и четничке вође како уплашено скидају своје лакиране опасаче са бронираним пиштољима и траже »посилне« да им понесу кофере набијене златом и опљачканим драгоценостима. Гледали смо припаднике »Црне легије« и поглавникове телесне гарде како засуканих рукава и закрвављених очију прилазе дрвеном мостићу код Блајбурга, ломе своје полуаутоматске пушке о његову ограду и бацају кришом своје пиштоље и каме у корито планинског потока.

Била је то највећа награда и сатисфакција за све оне који су се неколико година борили по шумама и горама широм наше земље и умирала чврсто верујући да ће неко од нас дочекати тренутак коначне победе и ослобођења и последње стопе наше земље. На жалост, велики број наших најбољих другова и синова наше земље није дочекао тај тренутак среће и радости.

Према оперативним извештајима, код Блајбурга се 7. и 8. војвођанској бригади 51. ударне дивизије предало преко 50.000 непријатељских војника. По нашој про-

цени, тај број је био далеко већи и износио је најмање 70.000 војника, цивила и службеника окупационог апарата, не рачунајући и оних 15.000 припадника 104. немачке дивизије код Пољане. На то нас упућују и подаци изнети у Историјату 51. војвођанске дивизије, где стоји да се том приликом нашој дивизији предало око 15.000 Немаца, 5.000 четника и 80.000 усташа и домобрана.²³³ На то нас упућује и огроман плен и велики арсенал наоружања, којим је била прекривена пољана код Блајбурга. Заплењено је око 50.000 пушака, 2.500 пушкомитраљеза, 250 тешких митраљеза, 75 топова, преко 2.000 камиона, преко стотину мотоцикла, 50 луксузних кола, 2.000 коња, 20 болничких аутомобила итд.²³⁴ Наравно, подаци штаба дивизије односе се на све наше бригаде, укључујући и 12. и 6. војвођанску бригаду, које су остале на прелазима Драве код Дравограда. Треба имати у виду да је после огорчених борби и окршаја код Дравограда, главнина целе те непријатељске групације кренула према Гуштању и Блајбургу и да се код Блајбурга предала и она колона која се пробијала преко Чрне и Межице, што само потврђује нашу тврдњу и закључак да се 7. и 8. бригади код Блајбурга предао далеко већи број непријатељских војника него што стоји у оперативном извештају 7. бригаде.

СЕДМА БРИГАДА ЈЕ ИСПАЛИЛА ПОСЛЕДЊИ МЕТАК У 2. СВЕТКОМ РАТУ НА ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ТЕРИТОРИЈИ

Пошто је испалила последњи метак у другом светском рату на југословенској територији, те прихватила и последње заробљенике и разоружане и сврстане у ко-

²³³ Архив ВИИ, к. 1396 Б, рег. бр. 3-1/1. Н. Божић, »Сећање бораца 7. војвођанске бригаде«, Нови Сад, 1976. год., стр. 442. Том приликом иреговарач о предаји усташко-домобранске групације нашим јединицама у Блајбургу водио је усташки генерал Густовић, а предају извршио командант Главног стожера домобранства генерал Штанцер. Тако је усташко-домобрански Генералитет допао у заробљеништво бораца 7. бригаде.

²³⁴ Исто, С. Савић, »51. дивизија«, стр. 215.

лоне предала их другим јединицама, 7. војвођанска бригада је 17. маја у 13.00 часова кренула према селу Мута. Бригада је пребачена заплењеним камионима, тако да је у Муту стигла већ у 17.30 часова истог дана. Тамо су пребачене и остале бригаде 51. војвођанске дивизије, које су добиле задатак да преузму положаје 12. бугарске дивизије и поседну демаркациону линију између наше и енглеске окупационе војске. Дивизија је преузела на себе сектор демаркационе линије: Фастел—Сант Винценс—к. 1391—к. 1415—к. 1472—к. 1531.

Истуривши свој 1. и 2. батаљон на положаје у правцу села Зеленик и к. 1521, а 3. батаљон у Муту ради обезбеђења и контроле цесте Дравоград—Марибор, бригада је на том задатку остала до 23. маја, када су је смениле јединице 14. словеначке дивизије, а она је повучена у дивизијску резерву и пребачена у рејон Преваље код Гуштања.

Од 28. маја до 3. јуна, два батаљона бригаде прелазе у Словенградец, где преузимају обезбеђење заробљеничких логора и чисте и контролишу терен према граници. Од 3. до 14. јуна, бригада се налази на просторији Бочна—Оток—Свети Јанж—Шмартна, где такође, претражује и контролише земљиште ради хватања преосталих непријатељских војника. Свакодневним извиђањем и крстарењем по тој територији ухваћено је и спроведено у заробљеничке логоре преко 200 заосталих непријатељских војника и сумњивих цивила, који су желели да пређу границу.

Трећег јула 7. бригада коначно напушта Словенију и креће у свој први и уједно последњи мирнодопски гарнизон — Велику Плану и Петровац на Млави. Њен пут кроз ослобођену земљу пронађен је срдачним дочецима омладине и народа скоро на свакој већој железничкој станици, а посебно у Срему, где је стигла 8. јула 1945. и искрцала се у Земуну,

Борци 7. бригаде тешко су се саживљавали са мирнодопским условима и животом у касарнама. Требало је свакодневне, дуге и напорне маршеве и борбе заменити војно-стручном обуком, егзерциром, културно-просветним радом, спортским такмичењима, физкултуром ... Висока борбена и политичка свест њеног саста-

ва и врло активан рад партијске и скојевске организације учинили су да 7. бригада и у тој »последњој офанзиви« заузме једно од првих места у својој дивизији.

Крајем фебруара 1946. године, расформирана је 51. војвођанска дивизија, а са њом и 7. војвођанска ударна бригада. Тиме се завршава њен не тако дуг, али славан и победоносан борбени пут, са којим се може поносити сваки њен припадник.

НЕКА ИСКУСТВА ИЗ БОРБИ 7. ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ У ФРОНТАЛНИМ УСЛОВИМА РАТА

У саставу 51. ударне дивизије и у фронталним условима рата бригада је провела шест и по ратних месеци и учествовала у пет већих фронталних операција: батинска операција, са форсирањем Дунава, борбом за освајање мостобрана и ослобођење Барање; прво форсирање Драве код Бистринаца (западно од Осиека); борбе на вировитичком мостобрану у зиму 1945. године; одбрана Барање и борбе за ликвидацију тзв. болманског мостобрана и друго форсирање Драве и борбе у завршним операцијама за ослобођење наше земље.

1. Заједничка карактеристика свих операција јесте то што су вођене *након савлађивања великих река*, после најтежих борби за успостављање сопственог или ликвидацију непријатељског мостобрана, у нападима на одбрану која се ослањала на велике реке или у одбрани ослоњеној на велике реке. То су и најтежи услови ратовања, који изискују и највеће жртве, велике физичке напоре и крајња напрезања сопствених снага. У историји ратова, то су, по правилу, и најжешћи и најдраматичнији окршаји, борбе на живот и смрт, борбе прса у прса, борбе у неравноправним условима, када једна страна грчевито брани освојени комадић земље, а друга неуморно кидише да ликвидира створени мостобран и баци противника у реку. Те борбе су уједно и најбоља провера праве борбене вредности сваке јединице, команде и појединца. У таквим борбама јавља се масовни хероизам, борци и руководиоци чине невиђене јуначке подвиге. Да се у тим борбама највише и гине

и да су губици јединица веома велики, потврђује и ова књига и пример 7. војвођанске бригаде.

У првој половини свог ратног и борбеног пута, из строја 7. бригаде избачено је свега 274 борца и руководиоца, или десет пута мање него у последњих шест месеци. Приликом форсирања реке Драве у два маха — децембра 1944. године, код Бистринаца и априла 1945. године, код Јосиповца, погинуло је и утопило се 307 бораца, што износи скоро половину од укупног броја погинулих за све време њеног ратовања.

Да борбе са форсирањем реке и освајањем мостобрана нису само најтежи вид ратних дејстава, већ да је у таквим моментима веома значајан и тзв. субјективни фактор и да је то уједно и најсложенији вид командовања, процене ситуације, припреме и организовања форсирања и борбе на освојеном мостобрану, најбоље потврђује искуство 7. војвођанске бригаде из првог форсирања Драве код Бистринаца. Било је довољно да подбаци један елемент у тој сложеној процени ситуације и процесу одлучивања, па да се угрози цела операција. У конкретном случају подбацила је обавештајна служба која није благовремено открила постојање јаких непријатељевих оклопних и мото-механизованих снага на супротној обали. Та операција није се завршила потпуним неуспехом и поразом 7. војвођанске захваљујући, на првом месту, високој морално-политичкој свести и борбеној вредности њених бораца и руководиоца. Изненађење које је наступило након доласка великог броја непријатељских тенкова на мостобрану, открило је и друге слабости у тој веома сложеној процени, планирању и организовању предстојеће операције и командовања (недовољан број одговарајућих противтенковских средстава, недовољан број пловних превозних средстава, слаба подршка сопствене артиљерије, суседа и јединица одређених за подршку и прихват јединица на мостобрану и сл.).²³⁵

²³⁵ С. Савић Коља, »51. војвођанска бригада«, Бгд. 1974, стр. 56.

2. Слична искуства, али на вишем степену командовања, могу се извући из борби на тзв. вировитичком мостобрану. Разлика је у томе што се ту упоредо са бројно и технички боље опремљеним немачким јединицама и његовим оклопним и мото-механизованим, брзопокретним колонама, морало борити и са великом хладноћом, великим, равним и дубоким снегом прекривеним просторствима са пловешим сантама и тек залеђеном реком и другим тешкоћама у *условима зимског ратовања* (поред необучености, недовољног искуства и неприпремљености за борбу у зимским условима, наше јединице су оскудевале и у одећи и обући, док је непријатељ располагао заштитним зимским огртачима и оделима). Већ и сама чињеница да су се, упркос тако неповољним и неравноправним условима борбе, наше снаге не само одржале већ и успешно носиле пуна два месеца са све јачим и одморним немачким снагама, доведеним из Грчке и са других фронтава и тиме олакшале ситуацију нашим јединицама на сремском фронту и совјетским и бугарским снагама у Мађарској, представља велики успех и допринос заједничкој борби против фашизма. Највећу борбену вредност наше јединице су испољиле у фебруару, приликом повлачења са вировитичког мостобрана. Иако исцрпљене, водећи *успешну задржавајућу одбрану*, и одолевајући јаким непријатељским снагама ојачаним са око 50 тенкова (3. армија није имала ни једно оклопно возило), јединице 12. војвођанског корпуса успеле су да се организовано повуку на леву обалу Драве.²³⁶

3. Повлачење 7. војвођанске бригаде од Доњих Базија до Барча, по завејаним путевима Подравине, дугим око 100 километара, успешне *борбе њених заштитних батаљона*, са унапред планираних и благовремено поседнутих узастопних линија и, *посебно успешна, одсудна одбрана ужег мостобрана код села Дијелка*, где је заједно са 6. војвођанском бригадом одбијала све нападе док и последњи борац 12. корпуса није прешао Драву, представља веома поучан пример упорности бо-

²³⁶ Срета Савић и Ж. Атанацковић, »Трећа армија«, Бгд. 1981, стр. 174—182.

раца и корисио искуство из НОР-а. Поучан и вероватно јединствен пример јесте и поступак штаба 2. батаљона 7. бригаде у току тог повлачења. Нашавши се изненада одсечен од осталих наших јединица, у дубокој непријатељској позадини, окружен и набачен на десну обалу Драве, заменик команданта батаљона је наредио да се преко тек заустављених ледених санти и танке ледене површине набаца шаша, даске и фашине од прикупљеног обалског растиња. Искористивши маглу и недовољну будност непријатеља, преко тако импровизованог моста прешао је цео батаљон и део избеглог народа. Ујутро, непријатељ је нашао празан мостобран.

За разлику од батинске операције у којој је 7. бригада испољила до тада невиђену *силину удара и упорност у пробоју* великог броја узастопних линија дубоко ешелониране непријатељске одбране, у борбама за ликвидацију болманског мостобрана доказала је да је исто тако *жилава и упорна у одбрани*. Не би се могло рећи да такву упорност борци 7. бригаде нису испољили и у неким својим ранијим борбама, на пример, код Ораховице, Бектежа, Илока и Нерадина, али код Болмана је та њена особина дошла до најпунијег изражаја. Упркос неповољним теренским условима (откривено земљиште, плитки ровови и одбрана организована »на брзу руку«), непријатељ у својим вишедневним нападима није успео да преотме борцима 7. бригаде ни један педаљ њихових положаја. Комбинујући одсудну одбрану са веома смелим противнападима и упадима у Болман, 7. бригада је успела не само да заустави него и да сломи врх ударног клина 11. немачке дивизије, или тачније 21. ловачког немачког пука. Њени главни одбрамбени положаји поседнути на почетку битке, између коте 91 и 92, остали су непромењени све до коначне ликвидације мостобрана, иако је 7. бригада на њима изгубила четвртину свог тадашњег борбеног састава (то су највећи губици после батинске битке, 468 бораца је избачено из строја).

4. Кад је реч о *жилавости и упорности* 7. војвођанске бригаде у борби, треба рећи да је то била општа карактеристика и особина не само њених младих и полетних бораца него и њених руководилаца, командира,

штабова батаљона и штаба бригаде, на челу са командантом бригаде, народним херојем Миланом Јешићем. Ибром. Та продорност, револуционарни занос њених бораца и перманентни офанзивни дух руководиоца остали су главна карактеристика 7. бригаде све до краја рата и допринели да се та релативно млада бригада сврста у ред најбољих војвођанских бригада. Неговање тих особина један је од разлога великих губитака 7. бригаде — за шест месеци имала је 2.481 бораца избаченог из строја. За изузетни револуционарни полет и борбени ентузијазам, који је 7. бригада задржала све до краја рата, створен је радом изванредног борачког и руководећег састава, интензивним идејно-политичким радом и под утицајем партијске и скојевске организације у бригади. Размотрићемо укратко те предуслове:

а) *Борачки састав* 7. бригаде уочи батинске операције био је један од најмлађих састава наших бригада по годинама старости. У просеку, он је тада износио непуних 19 година. Поред бораца расформираног Новосадског, Шајкашког и дела Бачко-паланачког и Сомборског партизанског одреда (око 800 бораца са просеком старости око 19 година) у састав бригаде ушло је и око 500 омладинаца од 16 до 18 година. Била је то последња партија добровољаца из тек ослобођених бачких села, а нешто касније и око 250 омладинаца из барањских градова и села. Ако се томе дода и око 200 најмлађих сремских омладинаца, чија старост, такође, није прелазила 18 година, који су у бригаду ступили у септембру, онда се лако може извести закључак да су више од три четвртине борачког састава 7. бригаде чинили они најмлађи, који у нормалним условима једва да би стасали до регрутске и кадровске обавезе. Били су млади, носили су огромну мржњу према окупатору и велику жељу да учествују у борби за слободу свога народа, али већина тих голобрадих младића, није имала ни најосновнијег знања из војне обуке, руковања оружјем и начином вођења рата. Многи од њих су своја прва »ватрена крштења« и први сусрет са пушком доживели у најтежим биткама своје бригаде. Они су у јурише улазили срцем и свим својим младалачким жа-

ром и заиосом. Свакодневним политичким радом и личним примером, скојевци и комунисти су од њих убрзо створили најбоље пушкомитраљесце, бомбаше, курире, десетаре, а многи су постали командири водова, политички делегати и постигли друге руководеће дужности. Био је то, тако рећи, идеалан борачки и кадровски потенцијал, по свом саставу најсличнији тзв. дивизијама првог позива у српској војсци и јединицама сталног кадра и регрута у осталим војскама. Велика је штета што ти младићи, пре увођења у борбу, нису могли проћи кроз регрутне и мобилизацијске центре, јер би и губици 7. бригаде, сасвим сигурно, били далеко мањи, (Наше јединице су почеле да се попуњавају из таквих центара тек након ослобођења Барање).

б) Следећи предуслов борбености и успеха 7. бригаде јесте веома солидно *руковођење и кадровско језгро*. Старосни просек руководиоца није био много већи, свега 22 године, и за разлику од неискусног и младог борачког састава, то су били веома способни, сналажљиви, у борбама проверени и искусни руководиоци. Највећи број четних и батаљонских руководиоца дошао је у бригаду из 6. војвођанске, затим из 1. и 2. сремског одреда. Одређени број попуњен је реконвалесцентима из источне Босне и осталих војвођанских, пролетерских и источnobосанских бригада, а већи број, нарочито водних и четних старешина, преузет је из расформираних бачких НОП одреда. Њихово двогодишње или трогодишње ратно искуство представљало је најбољи спој и надоместак младој војвођанској бригади и њеном неискусном борачком саставу. Били су то млади људи, добри комунисти, одани циљевима наше револуције и, пре свега, скоро без изузетка, веома храбри борци, који су командовали више личним примером и држањем у борби него ауторитетом руководиоца. То им је понекад и сметало у фронталним условима ратовања. Навикнути да увек први јуришају са партизанским покликом: »За мнош другоми!« и да се последњи повлаче из борбе, они су у новим условима брзо испали из строја, гинули или због рањавања на краће или дуже време напуштали бригаду. Најчешће су игнори-

штабова батаљона и штаба бригаде, на челу са командантом бригаде, народним херојем Миланом Јешићем Ибром. Та продорност, револуционарни занос њених бораца и перманентни офанзивни дух руководиоца остали су главна карактеристика 7. бригаде све до краја рата и допринели да се та релативно млада бригада сврста у ред најбољих војвођанских бригада. Неговање тих особина један је од разлога великих губитака 7. бригаде — за шест месеци имала је 2.481 бораца избаченог из строја. За изузетни револуционарни полет и борбени ентузијазам, који је 7. бригада задржала све до краја рата, створен је радом изванредног борачког и руководећег састава, интензивним идејно-политичким радом и под утицајем партијске и скојевске организације у бригади. Размотрићемо укратко те предуслове:

а) *Борачки састав* 7. бригаде уочи батинске операције био је један од најмлађих састава наших бригада по годинама старости. У просеку, он је тада износио непуних 19 година. Поред бораца расформираног Новосадског, Шајкашког и дела Бачко-паланачког и Сомборског партизанског одреда (око 800 бораца са просеком старости око 19 година) у састав бригаде ушло је и око 500 омладинаца од 16 до 18 година. Била је то последња партија добровољаца из тек ослобођених бачких села, а нешто касније и око 250 омладинаца из барањских градова и села. Ако се томе дода и око 200 најмлађих сремских омладинаца, чија старост, такође, није прелазила 18 година, који су у бригаду ступили у септембру, онда се лако може извести закључак да су више од три четвртине борачког састава 7. бригаде чинили они најмлађи, који у нормалним условима једва да би стасали до регрутске и кадровске обавезе. Били су млади, носили су огромну мржњу према окупатору и велику жељу да учествују у борби за слободу свога народа, али већина тих голобрадих младића, није имала ни најосновнијег знања из војне обуке, руковања оружјем и начином вођења рата. Многи од њих су своја прва »ватрена крштења« и први сусрет са пушком доживели у најтежим биткама своје бригаде. Они су у јурише улазили срцем и свим својим младалачким жа-

ром и заиосом. Свакодневним политичким радом и личним примером, скојевци и комунисти су од њих убрзо створили најбоље пушкомитраљесце, бомбаше, курире, десетаре, а многи су постали командири водова, политички делегати и постигли друге руководеће дужности. Био је то, тако рећи, идеалан борачки и кадровски потенцијал, по свом саставу најсличнији тзв. дивизијама првог позива у српској војсци и јединицама сталног кадра и регрута у осталим војскама. Велика је штета што ти младићи, пре увођења у борбу, нису могли проћи кроз регрутне и мобилизацијске центре, јер би и губици 7. бригаде, сасвим сигурно, били далеко мањи, (Наше јединице су почеле да се попуњавају из таквих центара тек након ослобођења Барање).

б) Следећи предуслов борбености и успеха 7. бригаде јесте веома солидно *руковођење и кадровско језгро*. Старосни просек руководиоца није био много већи, свега 22 године, и за разлику од неискусног и младог борачког састава, то су били веома способни, сналажљиви, у борбама проверени и искусни руководиоци. Највећи број четних и батаљонских руководиоца дошао је у бригаду из 6. војвођанске, затим из 1. и 2. сремског одреда. Одређени број попуњен је реконвалесцентима из источне Босне и осталих војвођанских, пролетерских и источnobосанских бригада, а већи број, нарочито водних и четних старешина, преузет је из расформираних бачких НОП одреда. Њихово двогодишње или трогодишње ратно искуство представљало је најбољи спој и надоместак младој војвођанској бригади и њеном неискусном борачком саставу. Били су то млади људи, добри комунисти, одани циљевима наше револуције и, пре свега, скоро без изузетка, веома храбри борци, који су командовали више личним примером и држањем у борби него ауторитетом руководиоца. То им је понекад и сметало у фронталним условима ратовања. Навикнути да увек први јуришају са партизанским покликом: »За мнош другови!« и да се последњи повлаче из борбе, они су у новим условима брзо испали из строја, гинули или због рањавања на краће или дуже време напуштали бригаду. Најчешће су игнори-

сали директиву виших штабова да у првој борбеној линији могу имати само своје командирске и командантске осматрачнице, а да своја командна места повлаче неколико стотина метара иза стрељачког строја. На командним местима обично су остављали дежурне официре, курире, своје заменике и референте родова и служби, а истурене осматрачнице и даље су користили као своја права командна места.

Ту констатацију потврђује и упоредба укупног броја погинулих руководилаца 51. војвођанске дивизије (према књизи С. Савића »51. војвођанска дивизија«, Бгд. 1974, стр. 216) са подацима о погинулим руководиоцима 7. војвођанске бригаде, од њеног уласка у састав 51. дивизије (према списку погинулих бораца 7. војвођанске бригаде).

Погинулих руководилаца	У 51. дивизији	Од тога у 7. бригади	Однос у ‰
— Десетара	61	28 (33)	45‰
— Водника	45	21 (23)	46,6‰
— Од заменика командира и виших	53	21 (27)	39‰
— Политичких руководилаца	65	35 (39)	54‰
Свега руководилаца	224	105 (122)	46‰
— Другарица (болничарки и др.)	38	21 (25)	55‰
Укупно погинулих и несталих бораца и руководилаца до краја рата	2.225	770 (847)	34,6‰

Из овог прегледа недвосмислено произилази да погинули руководиоци из 7. војвођанске бригаде чине готово половину погинулих руководилаца 51. војвођанске дивизије. Код другарица тај однос је још већи. Ако се има у виду да је 51. војвођанска дивизија имала четири пешадијске и једну артиљеријску бригаду и раз-

вијене иозадинске и друге приштапске јединице, онда ти подаци најбоље илуструју какву је улогу имала 7. бригада у борбама 51. војвођанске дивизије. Када се у погинуле урачунају и нестали, добија се још већа диспропорција на штету 7. бригаде (7. бригада је имала 281 несталих, у ствари, утопљених бораца и руководи-лаца, или укупно 770 (847)²³⁷ погинулих и несталих бо-раца и руководилаца бригаде).

Када је реч о руководећем кадру и уопшта-вању ратних искустава, треба указати на још једну по-јаву. Мада је била уочена и критикована на штабним конференцијама и партијским састанцима 7. бригаде, а посебно приликом анализе првог форсирања Драве код Белишћа, не може се сматрати општом појавом. Повод су били релативно велики губици и немогућност да се одржи успостављени мостобран и изврши постављени задатак. Речено је да се штабови батаљона и штаб бригаде понекад круто придржавају добивеног наређе-ња и да, за разлику од других јединица и суседа, упор-но настоје да га изврше чак и у потпуно измењеној ситуацији. Критикован је други прелаз преко Драве и поновно успостављање мостобрана у тренутку када је свима постало јасно да је непријатељ на тај сектор до-вео јаке мото-механизоване снаге, и када остале наше је-динице нису успеле ни да се приближе Осијеку, глав-ном циљу напада 51. дивизије.

Упорност у спровођењу задатака и наређења ви-ших штабова карактерисало је штабове и командовање 7. бригаде све до краја рата. То је и основна претпостав-ка успешног руковођења и командовања здруженим јединицама у сваком рату. То је несумњиво и најпозитивнија карактеристика и оцена сваког штаба и његовог командовања у борби. Осврт на ту појаву и њену нај-оштрију манифестацију (таквих критика је било и на-кон повлачења са вировитичког мостобрана) учинили смо више ради тога да би извукли једну паралелу и ука-зали на једну другачију ситуацију и другачији начин

237 Бројеви у загради представљају укупне губитке од формирања бригаде, а бројеви ван заграде од уласка у састав 51. војвођанске дивизије.

ратовања и командовања. На пример, општи закључак је да су се у условима партизанског начина ратовања ти исти штабови батаљона и штаб 7. бригаде понашали сасвим другачије. Тада је основна карактеристика њиховог командовања била — *већа самоиницијатива, већа самосталност* у избору циља напада, начина дејства, извођења планиране борбене акције, темељитија процена сваке конкретне ситуације, а самим тим и већа одговорност за успех сваке борбене радње. Тада је штаб бригаде чешће долазио у ситуацију да критикује штабове батаљона и захтева доследније спровођење његових замисли и наређења, и обратно. Позната су и описана неслагања између штабова 6, 7. и 8. војвођанске бригаде и начелника Главног штаба Војводине А. Хрибара, који се превише мешао у њихово командовање итд. Другим речима, измењени услови ратовања тражили су и другачији начин командовања.

в) Трећа и најважнија претпоставка високог степена револуционарне свести и борбености 7. бригаде лежи у њеним веома *јаким партијским и скојевским организацијама* и њиховом свакодневном идејно-политичком раду и деловању међу борцима и јединицама. Била је то неисцрпна моторна и мобилизаторска снага која је цео бригадни колектив мотивисала на свесно и самопрегорно извршавање постављених задатака. Комунисти су својим примером стварали образац понашања, први су јуришали и, наравно, највише гинули. Априла 1945. године у пробоју фронта на Драви и нове непријатељске одбрамбене линије код Кућанаца и Буриног луга, само из 2. батаљона за неколико дана из строја је избачено: 22 члана Партије, пет кандидата и 38 чланова СКОЈ-а. Међу рањеним и погинулим била су и сва четири секретара партијских ћелија, три секретара скојевских актива, осам водника, једанаест политичких делегата, један комесар чете и три четна подофицира.

Посебно треба истаћи способност партијских и скојевских организација да се упркос великим губицима брзо обнављају, тако да је њихово бројно стање перманентно расло.

»... За време борби, када су губици били највећи, највише је примано нових бораца у Партију. Партијска организација се заправо и обнављала кроз борбу, јер су тада најбоље проверавани људи, њихов карактер, ода-ност, лично поштење, храброст и пожртвовање ... Љу-ди су се гледали и оцењивали на основу личног примера и држања у борби .. .«²³⁸

Следећи пример то најбоље потврђује. Крајем де-цембра 1944. у Беремнду, десетак дана после две нај-теже битке — батинске операције и првог форсирања Драве код Белишћа — у којима је из строја избачено 898 бораца и руководилаца, бригада је поново имала 296 чланова Партије и 255 чланова СКОЈ-а, или 551 организованих. Према тадашњем бројном стању, то зна-чи да је сваки трећи борац био комуниста. При свим уопштавањима искустава 7. војвођанске бригаде, треба узети у обзир тај снажан мобилизаторски фактор.

5. Позитивна ратна искуства могу се извући из *великаx наступних маршева* бригаде, посебно при не-задрживом гоњењу разбијеног непријатеља у завршним операцијама за ослобођење наше земље у пролеће 1945. године. У тој врсти борбених дејстава добро су искори-штена искуства из првог дела борбеног пута бригаде, из њеног веома успелог марша у Славонију у лето 1944. године и усиљеног, наступног марша до Сомбора у је-сен 1944. године. Имајући у виду сву сложеност при организовању и извођењу тих исцрпљујућих борбених радњи, штаб бригаде је у јануару 1945. године веома детаљно испланирао марш од Беремнда, преко јужне Мађарске и Барча, до Подравске Слатине и Доњих Базија у Подравини. Захваљујући доброј организацији, добро прорачунатим марш-рутама, правовременим од-морима и застанцима, коначарима који су обезбеђивали исхрану и преноћишта, марш је завршен тачно у одре-ђеном временском року и по највећој зими и снегу пре-ваљен је пут од преко 200 километара. Батаљони су, у

238 Из чланка »Партија нас је водила« од Душана Секића Шаце, секретара Партијске организације 7. војвођанске бри-гаде.

пуној борбеној готовоети, из марша уведени право у борбу. Једну од најтежих етапа тог марша, од Кемеша до Дарања, дугу 54 километра, по снежној вејавици и дубоким сметовима завејаном путу, бригада је прешла за свега 14 часова усиљеног марша. При томе је промрзао и онеспособљен готово занемарљив број бораца. То је јединствен пример у историји нашег рата.²³⁹

Ако се при томе има у виду да је реч о комбинованом дневно-ноћном маршу, изведеном по просечној температури од минус 22 степена и по веома тешко проходном путу, онда се ти маршеви до вировитичког мостобрана и назад (њихова укупна дужина је износила преко 400 км) могу уврстити и међу најзначајније успехе и странице у историји 7. бригаде.

6. Што се тиче офанзиве и завршних операција за ослобођење наше земље, најкориснија искуства могу се извући из тзв. *тактичких гоњења* разбијеног непријатеља после сваког пробоја новоорганизоване, узастопне линије непријатељске одбране све до југословенско-аустријске границе. Иако су се та гоњења подузимала најчешће због могућности оперативног заокружења непријатеља од стране виших здружених јединица 3. армије и осталих наших армија, у њима је највише дошла до изражаја самоиницијатива и упорност нижих штабова и мањих тактичких јединица. Сазнање да непријатеља треба гонити у стопу, не дозволити му да се »одлепи« од наших јединица и да се наредна одбрамбена линија најлакше може пробити »на леђима непријатеља« који се повлачи са претходне линије, мотивисало је све штабове батаљона и све команде чета и водова у 7. бригади. Таквој атмосфери — победоносног наступања, највише су доприносили штаб бригаде и штабови батаљона, диктирајући несмањени темпо, исцрпљујуће наступне маршеве и упорна гоњења из којих се одмах прелазило у напад из покрета и напад изведен на »брзу руку«. Комунисти и руководиоци су ову неписану директиву и

²³⁹ Највећа норма за брзине кретања и дужине прећеног пута код усиљених вишедневних маршева пешадијских јединица^d У другом светском рату била је 45 км за 10 до 12 часова дневног марша. (Војна енциклопедија, том V, стр. 428).

једном створену атмосферу доследно спроводили и одржали у бригади све до аустријске границе.

7. Корисно је истаћи још једно тактичко искуство 7. војвођанске бригаде из овога наступања. Све до Птуја и Марибора 7. бригада је наступала између десне обале Драве и данашње »подравске магистрале«. На том равном, прегледном, непошумљеном земљишту добрих комуникација налазе се многобројни канали, мртваје и десне притоке реке Драве, густо поређана насеља, утврђења бивше југословенске војске и друге природне и вештачке препреке. Непријатељ је све те препреке обилато користио, брзо подешавао за одбрану и жилаво се на њима бранио све док му, након маневра 16. или 36. војвођанске дивизије са северних падина славонских планина, није запретило ново окружење. Удесно од 7. бригаде, непосредно уз десну обалу Драве, у прво време се налазио 29. пук 3. бугарске дивизије, а даље све до Лудбрега 13. пук 11. бугарске дивизије. Ратујући без великог борбеног полета и навикнуте да сваки напад изводе после дуже припреме, посебно артиљеријске, бугарске јединице су спорије напредовале и заостајале. Због тога су наше јединице биле принуђене да одвајају део снага и да све чешће *заламају према свом десном крилу*, како би Бугарима омогућиле да се изравнају са нашим фронтом. Ти *маневри* у наступању показали су се веома успешним. После тога непријатељ се безглаво повлачио све до следеће узастопне линије, али су се и наше јединице више исцрпљивале, јер су одступајући од свог основног правца и враћајући се поново на њега морале да прећу већа растојања. То је у извесном степену смањивало њихову пробојност и темпо напредовања.

8. Задивљујуће примере упорности и снажљивости у том наступању показали су борци Инжињеријске и Извиђачке чете бригаде. И то не само 7. бригаде. Они су стално ишли напред, испред или са првим пешадијским јединицама и били у сталном контакту са непријатељем који је у свом бесу при повлачењу рушио и минирао све за собом. Остали су незабележени многобројни примери храбрости и снажљивости бригад-

них иионира да кроз минска поља отворе пролазе својој пешадији и оспособе порушене путеве и мостове за прелазак наше артиљерије и коморе. За само један дан *Пионирска чета* бригаде оспособила је пет порушених мостова (укупна дужина 55 метара). Било би интересантно установити колико је таквих мостова поправљено на целом том путу од око 500 километара који је савладан за 34 дана. Да би спречили рушење већ минираних мостова, пионири су врло често и сами прихватили борбу, скидали са њих експлозив и детонаторе под ватром непријатељских заштитница. Знајући шта их на том путу очекује, пионири су већ после преласка Карашнице успут прикупљали даске, гредице, балване, вукли их за собом и товарили на заплењена запрежна кола и моторна возила. То »покретно стовариште грађевинског материјала« постајало је све веће, тако да се формирала посебна маршевска колона. На путу до Словеније, Пионирска чета бригаде прерасла је у веома добро увежбану екипу стручњака, која је рутинским покретима и за тадашње услове, у рекордном року, од свега двадесетак минута, преко водених препрека успостављала прелазе дуге и по двадесетак метара.

9. Нешто слично направили су и *бригадни извиђачи*. Њихово искуство је, такође, поучно. Они су на том путу дугом 500 километара *прерасли у коњички ескадрон*. Да би одржали непосредан контакт са непријатељем који се све брже повлачио и они су успут прикупљали сваки заплењени бицикл и јахаће коње преотете од припадника 15. коњичког (козачког) корпуса. У почетку су у чети формирали бициклистичко и коњаничко одељење, затим водове. Тада је њихову иницијативу прихватио штаб бригаде. Из пешадијских јединица прикупљена су јахаћа грла и упућена у новоформирани Коњички ескадрон. Извиђачи су »преко ноћи« претворени у коњанике. Они су у покрету и у сталном додиру са непријатељем морали да савладају не само основна правила коњаничке борбе него и елементарна знања из јахања, држања у седлу, исхране и тимарења коња, али су се спасли од исцрнљујућег пешачења и постали далеко бржи и покретљивији. Та иницијатива, једин-

ствена у нашим бригадама, брзо се показала оправда-
ном и вишеструко се исплатила већ у наредним борба-
ма, а посебно око Птуја и у Словенији.

10. Треба истаћи још *неке корисне иницијативе штаба бригаде*, произашле из практичних потреба и сопственог искуства са тог исцрпљујућег марша. Уочи форсирања Драве, па и раније, бригада је била добро попуњена са сточним запрегама и товарним грлима. То је омогућавало да трупна комора и позадински делови прате у стопу и благовремено снабдевају борбене делове бригаде муницијом, храном и другим потребама. У последњој офанзиви, када је због брзог наступања наших јединица, из дана у дан, требало савлађивати све веће раздаљине, разваљене путеве и мостове, осећао се и све већи замор, трупне коморе и позадински делови су почели заостајати. Да би и даље редовно снабдевали своје колоне које су брзо гониле непријатеља, штаб бригаде је са заплењеним сточним запрегама и моторним возилима замењивао и допуњавао свој возни парк. Тако се, већ после Вараждина, са главнином бригаде кретала и све већа *моторизована колона*. Она је кориштена за бржу евакуацију рањеника и дотур потребног материјала, али и за брже пребацивање наших претходница и јединица које су гониле непријатеља. Захваљујући заплењеним камионима, са заробљеним немачким шоферима, 1. и 2. батаљон бригаде успели су да се у рекордном времену пребаце у рејон Пољане, где су пресекли одступницу злогласној 104. немачкој дивизији, те после драматичне борбе, успели да је присиле на предају. Комбинујући превоз заплењеним камионима са превозом железницом (од Марибора до Дравограда), јединице 51. дивизије и 7. војвођанске бригаде успеле су да благовремено зауставе и присиле на капитулацију још 50.000 непријатељских војника код Дравограда и Блајбурга, на југословенско-аустријској граници.

11. *Снабдевање борбеним потребама* из позадинских база и установа виших јединица постало је главни извор снабдевања бригаде од њеног уласка у састав 51. дивизије. Главни *допунски извор*, све до краја рата, био је *плен од непријатеља*. Због тога је, и после прео-

ружања совјетским оружјем, добивеиим у виду савезничке помоћи, у бригади остало подоста немачког трофејног оружја. Нарочито лаког пешадијског и аутоматског наоружања. То се показало веома корисним у последњој офанзиви, када су због брзине нашег напредовања, дивизијска и армијска складишта и снабдевачки органи остајали све дубље у позадини наших јединица.

Ради допунског снабдевања сточном и људском храном, понекад су кориштени месни извори, или се храна прикупљала преко НОО и војнопозадинских органа. Међутим, треба рећи да све време рата у бригади није забележен ни један инцидент или случај самовољног узимања хране. Чак ни у местима која су напустиле породице немачке националне мањине или местима чије је становништво, очигледно, било нерасположено према нашој војсци. Напротив, у селима Барање и јужне Мађарске, где се бригада дуже задржавала, борци 7. бригаде пружали су народу свестрану помоћ у отклањању ратних последица, обнови привреде, организовању народне власти и слично (у Беременду су, захваљујући настојању штаба бригаде прорадила привредна предузећа, обновљен рад комуналних предузећа и радионица итд.). Најбоља потврда да је народ у борцима 7. бригаде видео не само своје ослободиоце него и праву народну војску, може се извући из података да се из ослобођених села Барање и јужне Мађарске, у 7. бригаду пријавило око 250 омладинаца-добровољаца. Жене и омладинке из тих села пријављивале су се добровољно да негују рањенике, доносе им понуде, плету чарапе и рукавице за наше борце.

Најбоља илустрација доброг рада интендантских органа бригаде јесте чињеница да њени борци ни једног дана нису остали без хране, а само изузетно без иједног топлог obroка.

Такође, о беспрекорном *раду санитарских органа* 7. бригаде говори чињеница да у бригади није било масовних појава епидемија, вашљивости и сл. Податак да је од укупног броја погинулих болничарки из 51. дивизије, 65% припадало 7. бригади, најбоље потврђује колико се пажње посвећивало извлачењу и збрињавању

рањеника. Изузев у децембру 1944. године у Белишћу, када је због брзог продора непријатељских тенкова, у руке непријатеља пао један број рањеника 3. и 4. батаљона, није забележен ни један други случај неблаговременог извлачења и збрињавања рањеника.

За 318 ратних дана, 7. војвођанска бригада је прешла преко 3.000 километара, извела 30 самосталних борбених акција и учествовала у пет великих ратних операција фронтских размера, вођених за ослобођење и на територији три наше републике. У тим борбама убила је, ранила и заробила 16.206 непријатељских војника и официра. Са осталим бригадама 51. војвођанске дивизије, у последњим данима рата заробила је још 50.000 непријатељских војника. Поред великог ратног плена освојеног на југословенско-аустријској граници, од свог формирања па до краја рата, 7. бригада је од непријатеља преотела: око 10.000 пушака, 510 аутомата, 270 пушкомитраљеза, 90 тешких митраљеза, 18 топова, четири хаубице, осам минобацача, 128 камиона, шест радио-станица и велику количину муниције разног калибра. У борби је уништено или онеспособљено шест тенкова, 16 камиона, 15 мотоцикала, двоја борна кола, једна железничка композиција, две локомотиве. Порушен је један мост, шест пропуста, 3.280 метара железничке пруге, пресечено 270 ГТ стубова итд.

У свим тим борбама, погинула су 572 бораца бригаде, рањено је 1.829, нестао је 281 борац и контузовано 69. Укупно, из строја је избачено 2.761 борац и руководиоца. То су оперативни подаци извучени из званичних оперативних докумената. Стварни губици су нешто већи, јер нису уписани борци који су у болницама поумирали од последица рањавања, борци који су из бригаде отпуштени због оболења задобијених у рату и један број бораца који су погинули, а да нису стигли ни да их претходно евидентирају у бригадној евиденцији. Таквих примера је било много у батинској операцији и

при првом форсирању Драве код Бистриица.²⁴⁰ Све то наводи нас на закључак да је погинуло, нестало и умрло око 1.000 бораца, или да је из строја 7. бригаде избачено укупно око 3.500 бораца и руководицаца. Били су то повелики губици за једну бригаду и још један доказ о њеној улози и доприносу за ослобођење наше земље. За непуних 11 месеци, њено првобитно бројно стање изменило се за више од три пута. Поред чињенице да се 7. бригада од октобра 1944. године налазила у центру највећих окршаја и најтежих битака које је водила 51. војвођанска дивизија, разлози тако великих губитака јесу и необученост и неискуство њених младих бораца у фронталним условима ратовања, несхватање потребе укопавања и маскирне дисциплине, недовољна подршка артиљерије, авијације и тенкова и остале претпоставке савременог вођења рата.

Из података и структуре погинулих могу се извући и неки закључци о националном саставу и припадности њених бораца по републикама и покрајинама. Највише погинулих бораца 7. бригаде родом је из САП Војводине — 418 (из Бачке 197, из Срема 117, из Баната 104); са територије СР Хрватске погинуло је 95 бораца (највећи број је родом из Барање); из СР БиХ — 37; са уже територије Србије — 4. По националности су били: Срби — 344, Словаци — 103, Хрвати — 80, Мађари — 16, Русини — 7, Румуни — 3, Муслимани — 11, Албанци — 1, Руси — 8, Италијани — 2. Седма бригада је и крвљу својих бораца утемељила највећу тековину наше револуције — *братство и јединство*. У њеним редовима борили су се представници готово свих наших народа и народности.

240 Н. Божић, »Батииска битка«, Бгд. 1978, стр. 500 и 559.